

בעזה ש"ת

קובץ
אור
התורה
והחסידות

שיעורי

הגה"ח ר' אהרן רובינפעלד שליט"א
ראש ישיבה דחסידו בעלזא
פעיה"ק ירושלים תובב"א

פרשת הקת
ה' תמוז תשפ"ג לפ"ק

בס"ד

קובץ

אור התורה והחסידות

השיעור שנמסר

ע"י מוריגו

ראש הישיבה שליט"א

בהיכל ישיבתנו הקדושה

פעיה"ק ירושלים תובב"א

יום ה' פרשת קרח

כ"ו סיון תשפ"ג לפ"ק

ויום ד' פרשת הקת

ב' תמוז תשפ"ג לפ"ק

אור החסידות (חקה):

חק ומשפט בעבודת השי"ת

עמ' א'

אור התורה (פרה):

הפרשת תרומה בשלא מדעת בעלים

עמ' ה'

ניתן להאזין לכל שיעורי ראה"י

במספר הישיר של קול הלשון

שמספרו: 073-3211-614

לתרומות והארות ניתן לפנות

אל הגבאים בישיבה

או בטלפון: 058-3261-422

ניתן לקבל את שיעורים והקובצים
בדוא"ל ע"י שליחת בקשה לדוא"ל:

Ortv212@gmail.com

תודותינו נתונה לכל התורמים שיחיו

למען הוצאת הקובץ לאור

הרה"ח

ר' הערש זואלף פריעדמאן הי"ו

מב"פ

לזכות בנו החשוב אלימלך גי"ו

מחשובי תלמידי ישיבתנו הק'

ויה"ד שיעלה מעלה מעלה בתוי"ש

בסימן טוב ובמזל טוב

ברגשות הומות משגרים אנו בזאת ברכת מזל טוב
וגדיא יאה למאיר דרכינו ונתיבותינו הדולה ומשקה
מבאר התורה והחסידות

מעטט"ת

מוריגו ראש הישיבה שליט"א

לרגל שמחת נישואי ביתו הכלה תחי'

למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת

עב"ג

החתן הרב יחיאל מאיר פאנעט שליט"א

מבחידי תלמידי ישיבתנו הקדושה

ויה"ד שהזיווג יעלה יפה ויהא לבית נאמן בישראל

ולבני עדי עד, אכ"י

המברכים נאמנה

רבנן ותלמידיהון דישיבתנו הק'

הגבאים חברי המכון

יו"ל בס"ד ע"י

"מכון אור תורה וחסידות"

להפצת שיעורי

הגה"ח רבי אהרן רובינפלד שליט"א

ראש ישיבה דחסידי בעלזא

פעיה"ק ירושת"ו

אור התורה

נמסר ביום ד' פרשת חקת ב' תמוז תשפ"ג לפ"ק בהיכל הישיבה

חוקת התורה

"מגיד דברים ליעקב, חקיו ומשפטיו לישראל", שישראל מקיימים גם חקים וגם משפטים, אבל "לא עשה כן לכל גוי" שהגוי לא מקבל עליו החקים כיון שאין מבין הטעם, ולכן גם "ומשפטים בל ידעום" שכיון שלא מקבל ע"ע החקים לש זוכה גם במשפטים, ובעצם צריך תמיד לעבוד גם בדרך 'חק' וגם בדרך 'משפט', ונבאר:

צד א' - שאיפה להשכיל ולהבין

השאיפה הגדולה ביותר שיש לאדם בחייו, היא להשכיל, לקבל השכלה ולהיות חכם ומבין, דכל שאיפות האחרים, אוכל או ממון, אין בהם ממש, אבל מה שמחכים עומד לו בעוה"ז ובעוה"ב, דכל אחד מקבל גן עדן לפי מה שהשיג, והקב"ה עושה חופה לכל צדיק וצדיק וכל אחד נכוה מחפתו של חבירו, כיון שכל אחד מקבל רק כפי שהשיג בעוה"ז.

ואמנם מצינו לפעמים שזוכה ליותר, שהדברי חיים זי"ע סיפר, שבא אליו בחלומו משמשו, שכבר נפטר, והיה אדם פשוט ביותר, וחזר לו בחלומו על כל הפשעטיל שהדברי חיים אמר בחיי המשמש, ואפי' שאז לא היה יכול להבין כלום, אח"כ עם סייעתא דשמיא זכה ביותר ממה שקיבל בעולם הזה, אבל בדרך כלל זוכה לחכמה לפי מה שהשיג בעולם הזה.

"זאת חוקת התורה" ופרשו במפרשים שלא אמר "זאת חוקת הפרה" אלא התורה ללמד שיש כאן יסוד גדול שנוהג בכל התורה כולה.

כתוב במדרש ששלמה המלך אמר "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" דברים אלו אמר על ענין פרה אדומה, שהיא חק בלי טעם, וכן כתוב ברש"י "לפי שאומת העם מונין את ישראל מה מצוה זו ומה טעם יש בה", לפיכך כתוב בה חוקה לומר גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה, וכתבו במפרשים שעל אף שרש"י מביא לאחר מכן טעם מר' משה הדרשן "תבוא אמה ותקנח צואת בנה", מ"מ אין זה טעם למצוה אלא כיון שמקיימים את המצוה כחק בלי להבין זה מכפר על מעשה עגל.

וענין זה לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, שכל מצוה על אף שיש בה טעם יש לקיימה כחק בלי טעם.

דבתורה הקדושה יש תרי"ג מצוות, שמחולקים בעצם לב' חלקים, חקים ומשפטים, כמש"כ "שמע ישראל אל החקים והמשפטים אשר אנכי מצוך היום", "שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו", התורה מחלקת, שיש ב' סוגי מצוות, חקים ומשפטים, שאת המשפטים אפשר להבין בשכל, והחקים הם חק בלי טעם, וע"ז כתוב

בתורה ולכן העלימוהו מן השמים להראשון את התירוץ כדי שהשני יתרצו, ולכן גם אם ה'אמרי בינה' נשאר בצ"ע עדין אפשר לנסות לתרץ ואפי' אם לא הרי צריך לנסות ולבין כמה שהוא יכול ולדעת שלא הכל חייבים להבין.

חק ומשפט בלימוד התורה

כתב החת"ס בשם ההפלא'ה בביאור הפסוק "כי יפלא ממך דבר למשפט..". כי לפעמים יש לאדם פלא שלא מבין דבר שהוא בחושן משפט, בדינים, אז "וקמת ועלית" שצריך להתבונן ולעיין ביותר עד שיבין, דחלק ה'משפט' זה דברים שצריך להבין בשכל, 'סברא הוא דכאיב ליה כאיבא' וכו', ב'המוציא מחבירו צריך עליו הראי'ה, או 'ברי ושמא ברי עדיף' או 'לאו ברי עדיף', זה דברים שיש להם סברא חזקה שצריך להבין, אבל החקים כמו פרה אדומה זה צריך לדעת שא"א להבין ולא צריך להבין.

ובזה מתורץ הסתירה שמצד אחד כתוב "כי המצוה הזאת לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא" – שאפשר להשיג, ומצד שני אומר דוד המלך בתהילותיו "פלאות עדותיך" - שא"א להבין, אלא כאן בחקים וכאן במשפטים.

חק ומשפט במצות התפילין

וכך בכל מצוה ומצוה, יש חלק שצריך לכוון ולהבין הטעם,¹ ויש גם חלק

וצריך להתרגל לזב לנסות להבין כל דבר, אפילו פסוק בחומש למה כתב כך או כך ולא להפיק, לחפש במפרשים או לחשוב לבד תירוץ, וכן כשלומדים גמרא בעיון לעיין היטיב, וצריך לדעת שהוא יכול להבין ויכול להשיג חכמה.

צד ב' - ההכרה עד היכן יכול להבין

ומצד שני הרי כל אחד יודע שהתורה היא הרבה למעלה מהשגתינו, דהחריף השנון ביותר קטן מאוד מלהבין מעט אמיתה של תורה כהויתה, ואומרים בשם הגר"ח מבריסק "ס'איז דא מאלין וואס מ'דארף צושטעלן דעם קאפ צום גמרא, און ס'איז דא מאלין וואס מ'דארף צושטעלן דעם גמרא צום קאפ" (לפעמים צריך להשוות את הראש אל הגמרא, ולפעמים צריך להשוות את הגמרא לראש) דאדם צריך לדעת עד כמה הוא מבין ויכול להבין, ומהיכן לדעת שהוא לא מבין ולא צריך ולא יכול להבין, ולפי עומק המושג קוצר המשיג.

והנה לשני דרכים אלו יש חסרונות, דהרי כשחושב שמבין הכלב ודאי לא טוב, וגם כשמגיע להכרה שלא מבין הכל ואז אומר שאם ה'אמרי בינה' ממילא נשאר בצ"ע על ה'קצות החושן' א"כ אין לי מה לנסות להבין ואז בודאי זה לא נכון.

ודבר ראשון צריך לדעת מש"כ ב'כתב סופר' שלפעמים יש קושיות של ראשונים שנשארים בצ"ע, ואח"כ בא אחרון ומתרצם, כי לכל אחד יש חלק

¹ ויש גם חיוב בזה, כמש"כ הב"ח שבכל מצוה שכתוב הטעם בתורה אם לא מכון הטעם לא יצא יד"ח, והפמ"ג חולק עליו וכתב דלא מעכב בדיעבד, והנה הב"ח מביא ג' מצות שכתוב בהם הטעם, ציצית (וראיתם אותו

מתקשר במצוה, אלא יש התקשרות בדרך "חק" שדווקא כשמבין שלא מבין כלום ואיפה מקיים המצוה הוא מתקשר בדרך "חק".

השגה ברבש"ע

כתב ביושר דברי אמת (קונטרס ראשון אות י"ב ואת כ"א) שאדם שמדבק עצמו תמיד בהשי"ת יכול להגיע להכרה בהשי"ת, ומצד שני הרי ידועים דברי הזוה"ק לית מחשבה תפיסא ביה כלל.

ובזרע קודש מבאר בזה ענין מה שאומרים 'יראת שמים' צ"ל 'יראת השם' מהו יראת שמים, אלא כאן בעולם העשיה יש דברים שאפשר לתפוס ולהשיג, יש כאלו מומחים בחכמת הרפואה, ויש כאלו מומחים לזעירה ולקצירה, ויש כאלה שמשיגים בחכמתם אסטרונומיה וסדר המזלות, (וכיום עם החללית יש כאלו שאפי' הגיעו ותפסו השגה ממשית בירח), אבל עד לשמים אף אחד אינו יכול להגיע, וכ"כ צריך שאין לנו השגה בהקב"ה כלל, ועם ביטול זה מגיעים ליראה גדולה, ולכן נקראת 'יראת שמים'.

דגם בהשגה ברבש"ע אמנם אפשר מעט מזעיר להשיג אבל הכל הוא בדרך של חקים בלא הבנה שכלית.

כאשר מבינים שיש חוקים אין קושיות

שצריך לדעת שאין לנו השגה בעומק טעמי המצוה, למשל במצוות התפילין כשאחד מכוון כל מה שאומרים ב'לשם יחוד' – 'שיש בהם יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, ושנוכר נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים' וכו',² וחושב ומהרהר בזה שלקחו את עור הבהמה שהוא דבר בהמי ממש, וכשמעבדים אותו לשמה יש בזה קדושת הקלף וכותבים עליו יחוד ה' לשם קדושת תפילין, אתזה שם על יד שמאל יד כהה החלק החלש שבגוף נגד חלל השמאלי שבלב ששם כל התאוות הרעות ואת זה קושר ומשעבד לרבש"ע, ואח"כ שם את התפילין של ראש ומשעבד הנשמה שבמוחו לרבש"ע, הנה אם יחשוב שבזה כבר עשה כל המוטל עליו, הרי עדיין לא הגיע לכלום.

והראייה, שהבעל התניא כשהיה אסור בבית האסורים ובאו הגויים לחקור אותו כשהיה עם תפילין, מיד כשראו את התפילין ברחו ממנו, כדברי הפסוק "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" והנה הרי היה לו אותם תפילין כשלנו ומאתנו הגויים לא בורחים, אלא מאי יש פרד"ס התורה וכל מה שמכונים ב'לשם יחוד' זה רק חלק הפשט שבפשט ויש עוד עומק לפנים מעומק, וזה רק ההתחלה, ולא יאמר כיון שאני לא מבין א"כ אני לא

וזכרתם.. ולא תתרו.. למען תזכרו..), תפילין (כי בחזק יד..), וסוכה (למען ידעו דורותיכם..), דבג' מצוות אלו כתבה התורה 'למען', ובדרך פקודיך מוסיף עוד הרבה מצוות שכתבה התורה בהם הטעם, דס"ל דאף שלא כתוב 'למען' יש לכוון הטעם.

² ה'לשם יחוד' נוסח עפ"י השו"ע, והנה זה פלא גדול שהשו"ע וכל הפוסקים השמיטו את הטעם שכתוב בתורה 'למען תהיה תורת ה' בפיך' ולכאורה לפי הב"ח הנ"ל אם לא מכוון זאת לא יצא יד"ח.

יעבור", שאדם שואל כיצד יכול להיות שיש ידיעה ובחירה, זה דבר שנותר ממנו, ועל כן רוצה לומר "מאלוקי משפטי יעבור" שלא יקבל משפט שכר ועונש כיון שאין בחירה שהקב"ה כבר ידע הכל, על זה אומר הנביא "הלוא ידעת אם לא שמעת אלוקי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו" שצריך לדעת שכמו שהשי"ת בורא קצות כל הארץ כמו"כ אין חקר לתבונתו ואתה בשכלך הדל לא יכול להבין זאת.

אלא אדם צריך לדעת היכן צריך להיבן, כשלומד גמ' רש"י תוס' שם בלימוד המהרש"א והפנ"י יכול להקשות ולתרץ, ולתרץ עוד תירוץ ולומר נפק"מ ביניהם, ולומר שהרמב"ם לשיטתו ועוד, אבל קושיות על הקב"ה, ח"ו, הרי רוב הפושעים באו מכיון שהיה להם קושיות על הקב"ה כמש"כ הראב"ד לעיל, וכשיש קושיה, צריך לדעת שכמו שלפעמים אינו מבין רש"י ותוס' או ספרי חסידות, כמו כן יש עוד דברים שאין שכלו הדל יכול להבין כמו שאמר הנביא, ושלמה המלך אומר "ואל בינתך אל תשעו".

הידיעה שאין לנו הבנה במעשי הצדיקים ובכל יהודי

הנה בענין השגה במעשי הצדיקים, יש ענין לדעת כמה שיותר, כי כך יכול יותר להתקשר אל הצדיק, אבל צריך לדעת את הגבול עד איפה אני מבין ומהיכן צריך כבר אמונת צדיקים.

ולא רק אצל צדיקים, אלא אצל כל אדם כבר אמרו חז"ל "אל תדון את

מפורסמת היא קושיות הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ה ה"ה) שמצד אחד הרי ברור שהקב"ה יודע הכל גם מי יהיה צדיק ומי רשע, וא"כ כיצד יכול להיות בחירה לעשות טוב הרי הקב"ה יודע כבר מה אעשה, ובבני יששכר (מאמרי חודש אדר, מאמר חקת התורה) כתב (באריכות נפלאה עיי"ש) שהקב"ה בדווקא לא גילה לנו כיצד יכולים שניהם להתקיים ביחד ידיעה ובחירה, כי ידע שזה טובה לאדם שלא יבין כיצד מתקיימים שניהם יחד, ובכל אופן רואים אנו שאפי' שיש קשיא וסתירה צריך לדעת שלא הכל צריכים ויכולים להבין, ואמנם מי שלא מבין זאת כבר השיג הראב"ד על הרמב"ם (שם) שהרמב"ם הוא נותן יד לפושעים, שאם אין תירוץ יותר טוב שלא לשאול, שאם שואל ואין תירוץ יכולים הפושעים להגיע לכפירה, (ורואים אצל הרמב"ם לפני כשמונה מאות שנה היה כבר חשש שמקושיה יתן יד לפושעים).

ובספר עמוד העבודה (להר" ברוך ממעזבוז, ויכוח השואל והמשיב אות י"א-י"ג) מביא קושיית הרמב"ם הסתירה בין ידיעה לבחירה, וממשיל זה לקטן בן ד' שנים שלא יכול להבין ענין שכלי דק ועמוק, לא מפני הענין אינו נכון, אלא מפני ששכלו קטן וחלש, וכ"כ ענין זה של ידיעה ובחירה שלא יאמר אין זה נכון מפני שאינו מבין, אלא דבר זה היא עמוק מאד עד ששכל אנושי אינו יכול להשיג זאת, ואנו מחויבים להאמין באמונה שלמה ששניהם נכונים.

ומפרש בזה הפסוק בישעי"ה (מ', כ"ז-כ"ח) "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומלאוקי משפטי

נכנס למקדש יש על זה כרת, אפ"ה כשמזין עליו אפר הפרה הוא נטהר, וזה חק גמור שאין לנו השגה בזה, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, שבכל התורה צריך ללכת בדרך 'חק ומשפט' ועל מי שלא הולך כן נאמר "רחוק מרשעים ישועה", כי "חקיך לא דרשו", ולהיפך "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים".

ונסיים בד"ת הרי זמני תשובה ממשמשין ובאין אמר הר' ר' זושע זי"ע "באין מליץ יושר מול מגיד פשע, תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט" שבנ"י מקיימים חקים ומשפטים וזה יליץ יושר בעדם.

כן יעזרנו השי"ת על דבר כבוד שמו.

חבירך עד שתגיע למקומו", ופירש בזה התניא (לקוטי אמרים פרק ל') שאין יכול לדון את חבירו אפי' שנראה לך שהוא יותר רשע ממך והוא ממש מושחת, יכול להיות שמקומו שהקב"ה שם אותו שם גרם לו שיחטא, אבל באמת הוא מתגבר הרבה יותר ממך והוא יותר צדיק ממך, ואחד מצדיקי בית בעלזא אמר שכדי לתרץ יהודי לפעמים צריך להשתמש גם בכח הפלפול, והכונה בזה היא שי'פלפול' הוא קצת למעלה מהשכל, וכמו"כ יהודי הוא למעלה מהשכל, ועוד אמרו שכדי לתרץ יהודי צריך לעיין כמו שמתרצים רמב"ם מוקשה, ובנועם אלימלך כתב שבאהבת ישראל צריך ללכת בדרך חק³.

וזה מה שרואים בפרשתינו, שאפי' שיש על אדם טומאה חמורה מאוד שאם

³ ומן הנימוס הוא שכאדם מבטל עצמו שלא מבין כל דבר, גם לא מביע דעה בכל דבר, אלא אומר על כל דבר לא שמעתי ורק כשמוכרח לדבר מדבר, והעולם אומרים 'סיג לחכמה שתיקה' היינו כששותק אומרים עליו שהוא חכם, (ראה פסחים צ"ט:) ולהפוך "אויבער חכם" שמביע דעתו בכל דבר אפי' שעדיין לא עבר על כל הנתונים מיד אומר את דעתו בענין מסתכלים עליו כטפש מי בקש ממך לומר את דעתך.

אור התורה

נמסר ביום ה' פרשת קרח כ"ו סיון תשפ"ג לפ"ק בהיכל הישיבה

שליחות בהפרשת תרומה

ומתרצת הגמ' תרגמה רבא אליבא דאביי דשוייה שליח, רק דלא אמר לו אלו פירות לתרום וע"ז מוסב הדין דאם אמר לו כלך אצל יפות מוכח דניחא ליה בהפרשתו, אבל לעולם התורם שלא מדעת הבעלים אין תרומתו תרומה.

ומוסיפה הגמ' "ה"נ מסתברא דאי ס"ד דלא שוייה שליח מי הויא תרומתו תרומה והא 'אתם - גם אתם' אמר רחמנא לרבות לרבות שלוחכם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם", היינו דילפינן מקרא ד"אתם" גם אתם דדין הפרשת תרומה שלא ע"י הבעלים הוא רק באופן שזה לדעת הבעלים. ונדבר בעזהשי"ת כמה נקודות בענין זה.

ענף א' - החילוק בין חלות קדושת

תרומה לחלות תיקון השיריים

עלה א' - התורם משלו על של חבירו

מיבעיא לן בגמ' נדרים (לו:): בדין התורם משלו על של חבירו האם צריך דעתו או דילמא יכול להפריש אף בלא מינוי מהבעלים מדין זכין לאדם שלא בפניו, האם חשיב זכות וא"כ יכול להפריש בלא דעת הבעלים או דילמא מצוה דיליה הוא וניחא ליה למיעבדיה מתבואת עצמו ואינו רוצה שחבירו יפריש מפירותיו על שלו.

בפרשתנו איתא "כן תרימו גם אתם תרומת ה'", וילפינן (קידושין מא:): מפסוק זה 'גם אתם' לרבות שלוחכם, ובאמת לא איצטריך למילף דין שליחות מפסוק זה, דילפינן דין שליחות בתורמה במה הצד מקדשים וגירושין, רק משום דבעינן למילף כמה דינים בדין שליחות בתרומה ילפינן דין שליחות בתרומה מפסוק זה.

ואחד מהדינים שיש בשליחות להפרשת תרומה הוא דבעינן שזה יהא לדעת המשלח אפי' דבעלמא קיי"ל דזכין לאדם שלא בפניו אפי' בלא מינוי שליחות, בתרומה בעינן שההפרשה תהיה מדעת הבעלים.

ומקור דין זה הוא בגמ' ב"מ (כב.) בסוגיא דייאוש שלא מדעת דנחלקו בזה אביי ורבא אביי סבר לא הוי ייאוש ורבא סבר הוי ייאוש, ומביאה שם הגמ' ת"ש כיצד אמרו התורם שלא מדעת תרומתו תרומה, הרי שירד לתוך שדה חבירו וליקט ותרם שלא ברשות, וכו', הרי שבא בעה"ב ומצאו ואמר לו כלך אצל יפות אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה ואם לאו אין תרומתו תרומה, מוכח דאם נתברר לאחמ"כ שהיה ניחא לבעלים בהפרשתו תרומתו תרומה למפרע כשיטת רבא דייאוש שלא מדעת הוי ייאוש.

ולכן במפריש משלו על של חבירו דעל חלק התרומה הרי הוא בעלים שפיר יכול להפריש מדין זכיה אף שעל חלק השיריים אינו בעלים⁵.

עלה ב' - חלות התרומה בדבר שאינו

ברשותו

א. קושיית האור שמח - אמאי יכול הגזלן לתרום הרי הגזל ליתא בהפרשת התרומה איתא בב"ק (סו.) הגנב והגזלן שתרמו תרומתן תרומה, ורוצה הגמ' שם להוכיח שייאוש גרידא קני, ולכך תרומתן תרומה, נדאי לא קני להו הרי אין אדם יכול להפריש על תבואת חבירו שלא מדעתו כנ"ל], ומתרצת הגמ' שקנאו בשינוי השם ד"מעיקרא טבל והשתא תרומה", וייאוש בצירוף שינוי השם וודאי קני.

מקשה האור שמח (הל' גזילה פ"ה ה"ד) דלכאורה השינוי השם נעשה רק על חלק התרומה אבל בחלק השיריים לא נשתנה כלום, דהא דמעיקרא טבל והשתא חולין אינו נחשב שינוי, וא"כ הפרשת הגזלן הוא מדין מפריש משלו על של חבירו דחלק התרומה קונה הגזלן בשינוי השם וזה שלו משא"כ החלק של השיריים עדיין של הגזלן, ואפ"ה איתא שתרומתו תרומה, אזי לשיטת התוס' דבכה"ג אתיא הפרשתו

א. יסוד הרשב"א והתוס' במפריש משלו על של חבירו אפשר להפריש מדין זכיה הרשב"א והתוס' שם מקשים הרי איתא בב"מ (כב.) דבתרומה בעינן דעת בעלים ולא מועיל דין זכיה דילפינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, ואמאי פשיטא ליה להגמ' דאם היתה הפרשתו מידי דזכות היה יכול להפריש ורק מיבעיא לן אם ניחא ליה או לא. ומתרצים הרשב"א והתוס' בסגנון אחד דדין "מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם" דבעינן דעת בעלים הוא רק בתורם משלו על שלו אבל בתורם משלו על של חבירו שפיר אפשר לתרום מדין זכיה אף בלא דעת בעלים⁴.

ב. ביאור העונג יו"ט והאחיעזר

בשו"ת עונג יו"ט (סי' ק"ט) וכן הוא באחיעזר (ח"ב סי' ל"ז) ביאור את יסוד הרשב"א והתוס' הנ"ל אמאי במפריש משלו על של חבירו לא בעי דעת בעלים, דהוא משום דהדין דילפינן מ"אתם גם אתם" דבעינן דעת בעלים הוא רק על חלק התרומה שחל עליו קדושת תרומה ע"י ההפרשה דבהא איירי קרא, אבל החלות שחל על הטבל שמתהפך לחולין ע"י הפרשת התרומה אפשר להחיל שפיר אף בלא דעת הבעלים.

⁴ אמנם מצינו חילוק התוס' להרשב"א דבתוס' מבואר דבמפריש משלו על של חבירו אתיא מטעם זכיה מדין שליחות, ואפ"ה לא בעינן דעת בעלים, וברשב"א מבואר דאתיין מדין זכיה בלא שליחות.

⁵ וביאור הדברים הוא דהפסוק ד"אתם גם אתם" מיירי בחלק התרומה דכתי' "כן תרימו... תרומת ה'", ותיקון השיריים חל ממילא ע"י ההפרשה, ולכן הדין דבעינן דעת בעלים הנלמד מ"אתם גם אתם" הוא רק על חלק התרומה.

ע"י הפרשת פירות ברשותו, וא"כ אתי שפיר הא דאיתא בגמ' "הגנב והגזלן שתרמו תרומתן תרומה", דאיתא מטעם זכיה מדין שליחות.

ג. קושיית ההר צבי - לא ניחא ליה

להנגזל בהפרשת הגזלן

בתשו' הר צבי (זרעים ח"א סי' י"ב) הקשה על האור שמח והאחיעזר שנקטו שניהם דביאור הגמ' הגנב והגזלן שתרמו תרומתן תרומה הוא מדין תורם משלו על של חברו ותרומתו מדין זכיה.

הלא הנגזל לא ניחא ליה כלל בהפרשת הגזלן דאין רצונו שיפריש הגזלן תרומה ויתקן את טבלו, ואדרבה רצונו שלא יהיה לו דרך היאך לתקן את טבלו ויוכרח להחזיר הגלה אשר גזל⁷.

ד. מהלך ההר צבי בביאור הגמ' בבבא

קמא

ומביא שם ב' אופנים לבאר את הגמ' בב"ק דהגנב והגזלן שתרמו תרומתן תרומה כדלקמן.

א. כמו שיש שינוי השם על חלק התרומה דמעיקרא טבל והשתא תרומה ה"נ איכא שינוי השם על חלק השיריים דמעיקרא טבל והשתא חולין⁸, ולפי"ז שפיר הוי תורם משלו על שלו דקנה הגזלן את כל הפירות בין

מטעם זכיה מדין שליחות, הרי איתא בירושלמי במס' ביכורים דכמו שא"א להקדיש דבר שאינו ברשותו נכדאיתא בסוגיא דצנועין בב"ק (ס.ט.) ד"גזלי ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו⁶, ה"נ א"א לתרום פירות שאינם ברשותו.

נמצא דהנגזל אינו יכול להפריש תרומה על הפירות שביד הגזלן, והרי קיי"ל ד"כל מידי דלא מצי איהו עביד לא מצי משוי שליח", ואם הנגזל אינו יכול להפריש אין הגזלן יכול להפריש תרומה ע"י זכיה מדין שליחות⁶.

ב. מהלך האחיעזר - חלק השיריים אפשר

לתקן אפי' כשאינו ברשותו

האחיעזר (ח"ב סי' ל"ז) מתרץ את קו' האור שמח עפ"י היסוד הנ"ל (עלה א') שחלוק הוא חלק התרומה מחלק השיריים, וה"נ כלפי יכולת הפרשת התרומה בפירות שאינם ברשותו, דהא דאיתא בירושלמי דא"א להפריש תרומה על פירות שאינו ברשותו הוא רק על חלק התרומה אמנם חלק השיריים שפיר אפשר לתקן אפי' אם אינם ברשותו דזה ניתקן ממילא ע"י הפרשת התרומה.

ולפי"ז נמצא דהנגזל יכול להפריש תרומה על הפירות שביד הגזלן ולתקנם

⁶ אמנם לשיטת הרשב"א דבמפריש משלו על של חברו איתא הפרשתו מדין זכיה בלא דין שליחות א"ת, דאפי' שהנגזל אינו יכול להפריש אי"ז מגרע ביכולת הגזלן להפריש, דעדיין זכות הוא לו וניחא ליה.

⁷ בהמשך דבר כתב ליישב דבריהם דאולי אפשר לומר דכיון שכבר נתייאש הנגזל מפירותיו ניחא ליה שיתקן הגזלן את טבלו.

⁸ אמנם האור שמח והאחיעזר שהקשו כן כן סברו דאין זה שינוי השם ויל"ע מהו שורש הדבר מה נקרא שינוי השם ומה לא.

מאוקימתא דא, הב' הרי הגמ' שם מוסיפה ד"ה"נ לא מסתברא דאתם גם אתם אמר רחמנטא לרבות שלוחכם, מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם".

וכן מקשה הכסף משנה שם והבית יוסף ביו"ד (סי' של"א), ולהלן יבואר בס"ד ב' דרכים ביישוב דברי הרמב"ם.

עלה א' - מהלך הכסף משנה נחותא

דמצוה שאני

א. הרמב"ם פוסק לפי הגמ' בקידושין

הכסף משנה שם מבאר דמקור שיטת הרמב"ם היא בגמ' בקידושין (נב:) במי שקידש את האשה בפרוזמא דשיכרא של חבירו, ואתא מריה דשיכריה אשכחיה אמר ליה אמאי לא תיתב מהאי חריפתא, ואומר שם רבא דאפי' דבתרומה אשכחן דבכה"ג תרומתו תרומה היכא דאמרו לו בעה"ב כלך אצל יפות, היינו דווקא בתרומה, אבל במקדש בשכר של חבירו אין להוכיח מזה שאמר אמאי לא תיתב מהאי חריפתא דניחא ליה דמשום כיסופא הוא דאמר כן ואינה מקודשת.

ולכאורה לפי האוקימתא של הגמ' בב"מ דשויה שליח איך יש הו"א לדמות תרומה לשיכר, בתרומה עשאו

חלק התרומה ובין חלק השיריים, ואין נצרכים אנו לדין זכיה כדי שליוכל להפריש.

ב. יש לדחוק דהא דאיתא הגנב והגזולן שתרמו תרומתן תרומה היינו באופן שתרים הגזולן מפירות אלו על פירותיו, דחלק התרומה שפיר קנה בשינוי השם והוי כתורם משלו על שלו, אמנם וודאי שאין הגזולן יכול להפריש על הפירות הגזולים, דכיון שאין הגזול יכול להפריש עליהם הרי כל מידי דלא מצי איהו עביד לא מצי משוי שליח וכנ"ל.

ענף ב' - ביאור דברי הרמב"ם

המוקשים דאפשר להפריש תרומה

שלא מדעת בעלים

אחד מהרמב"ם המוקשים הידועים שנשתברו הקולמסים לבאר את דבריו הוא הרמב"ם בפ"ד מהלכות תרומה (הל' ג') וז"ל "התורם שלא ברשות... אם בא בעה"ב ואמר לו כלך אצל יפות אם היו יפות ממה שתרים תרומתו תרומה שהרי אינו מקפיד וכו'", ולכאורה קשה טובא דהרמב"ם סותם כלשון הברייתא שהתורם שלא מדעת הבעלים ונתברר לאחמ"כ שניחא להו בהפרשתו תרומתו תרומה, אפי' שהגמ' בב"מ (כב.) אומרת בפ"י שהברייתא מיירי בדשויה שליח אבל שלא מדעת הבעלים אין תרומתו תרומה.

וקשה בתרתי, הא' הרי הלכתא כאביי דייאוש לא מדעת לא הוי ייאוש וה"נ תרומה שלא מדעת לא הוי תרומה א"כ א"א לומר שלמסקנא הדרינן

מותר לטלטל בחצר, ונחלקו ב"ש וב"ה האם אפשר לבטל רשות משחשיכה ב"ש סברי דא"א וב"ה סברי דאפשר, ולכאורה צ"ב היאך סברי ב"ה דאפשר לבטל לרשות משחשיכה, הרי בענין שבכניסת השבת יהיה כאן רשות משותפת, ובגמ' שם איתא דטעמא דב"ה היא משום דהוה כאמר ליה כלך אצל יפות דתרומתו תרומה.

מוכיח הקצוה"ח דהגמ' בעירובין ג"כ סבירא ליה דניחותא דמצוה שאני, דאמרינן כיון נתברר לבסוף דניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה ולכך תרומתו תרומה, ומאותו הטעם מועיל ביטול רשות משחשיכה, דכיון דנתברר לבסוף דניחא ליה בביטול רשות, מעיקרא נמי ניחא ליה, וחשיב כאילו נתבטל רשותם מבעוד יום.

ג. נטילת אתרוג של חבירו שלא מדעתו

הקצוה"ח שם מביא את דברי הנמוקי יוסף (ב"ב מד: מדפי הרי"ף) דאפשר ליטול אתרוג של חבירו או לישב בסוכה של חבירו שלא מדעתו משום דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, אפי' דהשתא עדיין לא ידעו הבעלים והרי קיי"ל ייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש וא"כ אף שכשישמעו הבעלים יהיה

שליח ובשיכר וודאי לא עשאו שליח לקדש אשה⁹.

אלא מוכח מכאן דהגמ' בקידושין סברה דהברייתא לא מיירי דווקא כשעשאו שליח אלא בכל גוונא אם נתברר לאחמ"כ דניחא ליה להבעלים בהפרשתו, תרומתו תרומה, וייאוש שלא מדעת הוי ייאוש, ואפי' שהלכתא כאביי דייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש אומר הכסף משנה דניחותא דמצוה שאני היינו כשמדובר בקיום מצוה הדין דאם נתברר לבסוף דניחא להו חל הדבר מעיקרא בשונה משאר הדברים דקיי"ל ייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש¹⁰.

וכן כתב הט"ז ביו"ד (סי' של"א סקט"ו) דהסוגיא דאלו מציאות דמעמידה את הברייתא בדשויה שליח נדחית מפני הסוגיא בקידושין, ולכן פסק הרמב"ם דהתורם שלא מדעת הבעלים תרומתו תרומה אם ניחא להו.

ב. ביטול רשות בעירובי חצרות משחשיכה

הקצות החושן בסי' רס"ב (סק"א) מביא את דברי הכסף משנה, ומבאר עפ"ז הא דנחלקו ב"ש וב"ה בעירובין (ע"א). במי שאינו משתתף בעירובי חצרות דהדין דהוא צריך לבטל רשותו ורק כך

⁹ אמנם התוס' שם (ד"ה אם נמצאו יפות) אומרים דכיון דמוקי לן בב"מ בדשויה שליח א"כ ה"נ מיירי כשעשאו שליח לקדש בפרומא דשיכרא, היינו לקדש אשה לבעלים.

¹⁰ כן מוכח גם בשמעתין בב"מ (כ"ב). בעובדא דמרי בר איסק דאומרת הגמ' "לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד משום דמצוה הוא וניחא ליה", דבפשטות מיירי התם בדלא שויה שליח, ומוכח דהחילוק בין עובדא זו לתרומה הוא דבתרומה מצוה היא וניחא ליה כיסוד הכסף משנה דניחותא מצוה שאני, [אמנם זה אינו ראייה מוכחת כסוגיא בקידושין, דהתם א"א לומר דעשאו שליח לקדש, דהרי בפשטות מקדש השליח לעצמו, משא"כ כאן אפשר לדחוק דמרי בר איסק מינה את אריסו לשליח לתת לאמימר ורב אשי ורק לא ידע אם ניחא ליה מה שנותן].

נדחית מפני הגמ' בקידושין ה"נ הגמ' בפסחים נדחית מפני הגמ' בקידושין¹¹.

הנתיבות אור על חידוש זה של הקצוה"ח "ישתקע הדבר ולא יאמר", דהרי פשוט וברור דלא ניחא ליה לאף אחד מישראל שיהיה חמץ ברשותו ואפ"ה איתא בגמ' דשני דברים אינם ברשותו של אדם ואחד מהם חמץ בפסח דאינו יכול לבטלו אחר זמן איסור דאי"ז ברשותו דליבטליה.

ה. ביאור הא דניחותא דמצוה שאני

לכאורה צ"ב אמאי במצוה ישתנה ההלכה דקיי"ל ייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש דהרי בכל האופנים ברירא לן לבסוף דניחא ליה ואפ"ה בעינן דעתו מעיקרא ומה נשתנה ניחותא דמצוה, ולא מצאתי מי שיעמוד על זה.

אכן ביאור הדבר הוא דכל ישראל קיבלו עליהם בהר סיני כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע וכ"א מקבל על עצמו בכל יום עול מצוות, [והיה אם שמוע... אשר אנוכי מצוה אתכם היום"], ולכן ידעינן דמעיקרא ניחא ליה, ואם מפשר לבסוף דלית ליה קפידא, ואף דבר זה הוא בכלל שאר כל המצוות דניחא ליה בהו וקיבל עליו הר"ז כאילו כבר פירש מעיקרא.

עלה ב' - מהלך העטרת צבי עפ"י

הירושלמי

א. ירושלמי - תרומתו תרומה מכאן ולהבא

ניחא בעיניה, מ"מ הרי בעינן שידעו מעיקרא, אלא מוכח מהכא כיסוד הכסף משנה בדעת הרמב"ם דניחותא דמצוה שאני דאמרינן כיון דלבסוף ניחא ליה מעיקרא ניחא ליה.

ד. פלוגתת הקצות והנתיבות במבטל חמץ

לאחר זמן איסורו

הקצוה"ח שם הולך בדרך זו ומחדש חידוש נורא ועצום וכותב שמעשה בא לידו במי ששכח מחמת אונס לבטל חמיצו בערב פסח קודם שש ונוכר לאחר שש וביטל חמיצו, ונשאל הקצוה"ח האם חמיצו מותר בהנאה לאחר פסח, וחידוש הקצוה"ח עפ"י יסוד הנ"ל דבניחותא דמצוה אמרינן כיון דהשתא ניחא להו מעיקרא נמי ניחא להו, ה"נ בכה"ג חשיב כאילו ביטל החמץ קודם זמן האיסור ולא עבר עליו בבל יראה ובל ימצא, והחמץ מותר בהנאה לאחר פסח.

ואפי' גמ' מפורשת הוא בפסחים (ז).

סתמא דגמ' בלא שום חולק דלאחר זמן איסורא לא הוי ברשותיה דלבטליה, ואי נימא דכל שמבטל לאחר זמן איסורו חשיב כאילו ביטל לפני זמן האיסור א"כ אמרי קאמרי הגמ', מחדש הקצוה"ח דכמו שהגמ' באלו מציאות

¹¹ הקצוה"ח מסיים שם ד"חלילה להקל בזה כיון דמדברי הפוסקים באו"ח (סי' תל"ד סעיף ב') לא משמע הכין אלא שכתבתיו לסניף שהיה שם עוד הרבה צדדי היתר".

במחשבה דכתי' "ונחשב לכם תרומתכם" ובוודאי שיכול לחול ע"י אמירה זו דהיא מחשבה מעלייתא, ולכן איתא בירושלמי דתרומתו תרומה רק מכאן ולהבא ולא למפרע.

ולפי"ז נוכל לומר דפסק הרמב"ם מקורו בירושלמי ותרומתו תרומה מדין תרומה במחשבה ולא מדין תרומה למפרע, ולכן השמיט הרמב"ם אוקימתא דהבבלי שעשאו שליח, דברייתא זו בכלל לא קשה לאביי דלא אתיא מדין בירור למפרע אלא ע"י גילוי דעת לבסוף, אמנם אכתי יקשה אמאי פסק הרמב"ם כהירושלמי ולא כהבבלי.

ד. סתירה בדברי המשנה למלך

העטרת צבי (שם) מקשה דהמשנה למלך על הרמב"ם דאיירינן בה, מביא את דברי הכסף משנה דפסק הרמב"ם הוא עפ"י הגמ' בקידושין והיינו משום דבניחותא דמצוה אמרינן כיון דניחא ליה לבסוף ניחא ליה נמי מתחילה ולפי"ז תרומתו תרומה למפרע משעת ההפרשה, ולאחמ"כ מביא בשיטת הרמב"ם את דברי הירושלמי דתרומתו תרומה רק מכאן ולהבא, ולכאורה הרי"ז סתירה מיניה וביה.

ה. הבבלי בקידושין סבירא ליה

כהירושלמי

ומעתה מבאר העטרת צבי דאפשר לומר בכוונת הבבלי בקידושין ובהמשך הגמ' בב"מ [עובדא דאריסיה דמרי בר איסק], דסבירא להו כשיטת הירושלמי דתרומתו תרומה מכאן ולהבא מדין תרומה במחשבה, ולפי"ז יתיישב על

בירושלמי תרומות איתא כלפי הך ברייתא דאם אמר לו בעה"ב כלך אצל יפות תרומתו תרומה דהיינו מכאן ולהבא, ולא למפרע.

ולכאורה דברים אלו טעונים ביאור גדול דמחמת מה יהיה תרומתו תרומה רק מכאן ולהבא הלא הפרשת התרומה נעשית ע"י התורם ולאחר שנתברר שניחא להו לבעלים בהפרשתו אמאי אין תרומתו תרומה למפרע משעת ההפרשה.

ב. מהלך העמודי אור בביאור הירושלמי

בספר עמודי אור (סי' ס"ח) מבאר דהירושלמי סבר הביאור בברייתא דהתורם שלא מדעת תרומתו תרומה כשאמרו לו הבעלים כלך אצל יפות, משום דנעשה כאומר התורם מתחילה הרינו מפריש תרומה עכשיו שיחול כשיגלו הבעלים את דעתם דניחא להו והיינו כשיאמרו כלך אצל יפות, ולכן חל התרומה רק מכאן ולהבא ולא למפרע.

אמנם העטרת צבי (שם סי' צ') מקשה עליו דאין בכוחו להחיל תרומה עכשיו שיחול אלאחר זמן דזה דבר שלא בא לעולם [-אמירת הבעלים כלך אצל יפות] ואינו בידו.

ג. מהלך העטרת צבי בביאור הירושלמי

העטרת צבי מבאר את שיטת הירושלמי באופן מחודש דבכה"ג לא חל התרומה כלל ע"י ההפרשה שנעשתה מתחילה, אלא בשעה שאמרו הבעלים כלך אצל יפות חל התרומה ע"י הבעלים דתרומה חלה

ונמצאו שיטת הבבלי והירושלמי מכוונים ועפ"ז פוסק הרמב"ם להלכה. ולפי"ז יתיישבו דברי המשנה למלך בשיטת הרמב"ם דכנים דברי הכסף משנה דהגמ' בב"מ נדחית מפני הגמ' בקידושין, וכמו"כ סבירא להו להרמב"ם כשיטת הירושלמי דתרומתו תרומה רק מכאן ולהבא דגם הבבלי סבירא ליה כך כנ"ל.

נכון הא דאיתא בגמ' "לא אמרו כלך אצל יפות אלא בתרומה בלבד דמצוה היא וניחא ליה", ולעיל (עלה א' אות ה') נתקשינו לבאר אמאי ניחותא דמצוה שאני אמאי נתשנה דין ייאוש שלא מדעת במצוה, ומעתה א"ש דהכוונה היא דתרומה שאני משום דמצוה היא ולכן איכא למימר דרצונו להחיל עכשיו תרומה במחשבה ולכך תרומתו תרומה.